

חימום תבשיל לח שנצטנן

ע"י שעון שבת

א. ביצה לד ע"א

תניא, אחד מביא את האור, ואחד מביא את העצים, ואחד שופת את הקדרה, ואחד מביא את המים, ואחד נותן בתוכו תבלין, ואחד מגיס - כולן חייבין. והתניא: אחרון חייב וכולן פטורין! - לא קשיא: הא - דאייתי אור מעיקרא, הא - דאייתי אור לבסוף.

ב. רמב"ם | שבת פרק ט הלכה ד

אחד נתן את האור ואחד נתן את העצים ואחד נתן את הקדרה ואחד נתן את המים ואחד נתן את הבשר ואחד נתן את התבלין ובא אחר והגיס כולם חייבים משום מבשל, שכל העושה דבר מצרכי הבישול הרי זה מבשל, אבל אם שפת אחד את הקדרה תחילה ובא אחר ונתן את המים ובא אחר ונתן את הבשר ובא אחר ונתן את התבלין ובא אחר ונתן את האור ובא אחר ונתן עצים על האור ובא אחר והגיס, שנים האחרונים בלבד חייבין משום מבשל.

ג. כסף משנה | הלכות שבת פרק ט הלכה ד

אחד נתן את האור ואחד נתן את העצים וכו': כתב מורי הרב הגדול כמה"ר יעקב בי רב תנצב"ה זוה"ל צריך לעיין שני דברים א' באומרו שנים האחרונים בלבד חייבים ולמה לא יהיה חייב גם מי שנתן את האור וא"ת מפני שלא עשה דבר אותו שנתן את האור שאם לא היה נותן האחר אח"כ את העצים האור היה נכבה והתבשיל לא היה מתבשל אימא רישא ותקשה מדידה אדידה אחד נתן את האור ואחד נתן את העצים וכו' כולם חייבים ואמאי נותן את האור לא עשה דבר. וע"ק דבגמרא מסקינן שהאחרון בלבד חייב וכלם פטורים דגרסינן התם במס' יום טוב פרק המביא (ביצה ל"ד) תנן התם אחד מביא את האור ואחד מביא את העצים ואחד שופת את הקדרה ואחד מביא את המים ואחד מגיס כלם חייבים והתניא האחרון חייב וכלם פטורים ל"ק הא דאייתי אור מעיקרא הא דאייתי אור לבסוף. ופי' רש"י ז"ל אייתי אור מעיקרא כלהו עבדי מעשה אייתי אור לבסוף איהו הוא דעבד והנך לא עבדי מידי. א"כ תימה על הרב ז"ל איך פסק שנים האחרונים חייבין.

ד. תוספתא שבת | פרק יא הלכה ה

אחד נותן את האור ואחד נותן את העצים ואחד נותן את הקדרה ואחד נותן את המים ואחד נותן את הבשר ואחד נותן את התבלין ובא אחד והגיס כולן חייבין אחד נותן את הקדרה ואחד נותן את המים ואחד נותן את הבשר ואחד נותן את התבלין ואחד נותן את האור ואחד נותן את העצים ובא אחד והגיס שנים האחרונים חייבין.

ה. תרומת הדשן | סימן סו

שאלה: יש בני אדם שאין להם תנורים מיוחדים לאפות בהן ולהטמין בהן החמין, ומטמינים באותו תנור שבבית החורף, ולמחרת בשבת באתה השפחה ומוציאה את החמין כולו מן התנור, ומושיבות ע"ג התנור ומבפנים בבית החורף. ואז מבערת את האש בתוך התנור, כדי לחמם בית החורף וע"י כך נרתחים החמין שע"ג התנור לכל צרכם, שרי למעבד הכי או לא?

תשובה: יראה דאם לא נתקררו החמין כל כך בשעה שהוציאה אותם מן התנור, והבעירה האש בתנור דוגמת מאכל בן דרוסאי, אז ודאי שרי. והכי איתא בהדיא בסמ"ג ובמרדכי ובה"ג במיימוני, דרגילים בחופות לכסות החמין בנסרים, ולמחר באין עבדים נכרים ומחממים אותם, אם לא יתקררו כ"כ דוגמת מאכל בן דרוסאי שרי, עכ"ל. וא"ל דבחופה יש משום שמחת חתן וכלה מקילינן טפי, דבא"ז כתב ז"ל: כשמתקרר הצאלני"ט / החמין/, ושפחה מחממתה מותר ובמדינה דלא שכיחי רבנן ראוי לאסור עכ"ל. הא קמן דבלא חופה נמי שרי, היכא דשכיחי רבנן. אמנם משמע דווקא אם לא

נתקררו, אבל אם נתקררו לא שרי. ונראה דבנ"ד יש להתיר אפי' נתקררו לגמרי. דהא העבד או השפחה מתכוונים לחמם התבשיל, ולכך היכא דנתקרר לגמרי אסור. אבל הכא עיקר כוונת השפחה לדבר היתר, לחמם בית החורף, דשרו רבנן בה אמירה לנכרי, משום דהכל חולים הם אצל הצינה. ונהי נמי דהחמין נרתחים ע"י כך מאליהם בודאי, וע"ד כן היא מושיבתם על התנור. מ"מ בשעה שהיא מושיבתו על התנור, אין שום אש בתנור, וההבערה שהיא מבערת אח"כ, עיקר כוונה היא לבית החורף. ואף כי פסיק רישיה הוא לענין החמין, מ"מ יש חילוק בשבות דרבנן, בין מתכוין גמור ללא מתכוין דפסיק רישיה. והכי אשכחן בתשובת מהר"ם במרדכי, פ' הזורק במס' שבת, אהיהא דגבי בית הכסא שע"ג חפירה שסביב העיר. אמנם נראה דאין להתיר כלל לישראל או לבת ישראל, שיושיבו מן החמין ע"ג התנור והשפחה מבערת אח"כ התנור. דהוי כאחד נותן את הקדרה ואחד הצית את האור, דהראשון פטור אבל אסור. וכן משמע מדברי הרמב"ם דכתב ז"ל: אחד שופת את הקדרה ואחד נתן את המים ואחד הצית את האור ואחד הגיס בה, שנים אחרונים לבד חייבים משום מבשל. מדאיצטריך לאשמועינן דהראשונים אינם חייבים, משמע קצת דאבל אסורים הן לעשות כן. הגה"ה: והכי נמי תנן פ' המביא כדי יין /ביצה לד ע"א/: האחרון חייב וכולן פטורין, וכל פטורי שבת פטור אבל אסור.

ו. רמ"א | שו"ע או"ח סימן רנג, הלכה ה

... וכל הדברים שאסור לעשות מדברים אלו, אסור לומר לאינו יהודי לעשות. לכן אסור לומר לאינו יהודי להחם הקדירה אם נצטנן; ואם עשה כן, אסור לאכלו אפי' צונן (ב"י והרשב"א בתשובה). אמנם אם לא נצטנן כ"כ, שעדיין ראויים לאכול, אם חממו אותו האינם יהודים, מותרין לאכול. לכן נוהגין שהאינם יהודים מוציאים הקדירות מן התנורים שמטמינים בהן ומושיבין אותן אצל תנור בית החורף או עליו ומבערת השפחה אח"כ התנור הוא וע"י זה הקדירות חוזרים ונרתחים. אבל ע"י ישראל, אסור בכה"ג (תרומת הדשן). אבל אם הקדירות עדיין חמין, מותר להעמידן אצל תנור בית החורף, מאחר שנתבאר דתנורים שלנו יש להם דין כירה, וסמיכה בכירה שאינה גרופה וקטומה כדין גרופה וקטומה לענין תנינה עליה. וכבר נתבאר שנהגו להקל בחזרה בשבת אפי' הניחה ע"ג קרקע, וה"ה לסמוך לתנור שאינו גרוף וקטום הואיל והקדירה עדיין חם ומבושל כל צרכו, וכן המנהג פשוט להתיר וע"ל סי' ש"ח.

ז. מגן אברהם | סימן רנג ס"ק מא

מא (פמ"ג) (מחה"ש) ע"י ישראל אסור. דהו"ל כאחד נותן הקדירה ואחד נותן האור דהראשון פטור אבל אסור משא"כ באמירה לעכו"ם דשרי דהא עיקר כונתם לחמם הבית דשרי כמ"ש סס"י רע"ו ואף על גב דהוי פסיק רישיה לגבי התבשיל מ"מ באמירה לעכו"ם לא קפדינן כולי האי

ח. שו"ת בית אפרים | אורח חיים סימן כא

שאלה בדבר קאווי מבושלת צוננת שהעמידה המשרתת בשבת על תנור בית החורף קודם שהסיק הא"י אם מותר לשתותה:

תשובה הנה בש"ע ס' רנ"ג איתא דאסור לישראל להעמיד אף קודם היסק וכתב במג"א הטעם משום דהוי כאחד נותן הקדרה וא' נותן האור דפטור אבל אסור ומקור הדין מדברי תה"ד סימן ס"ו ולענ"ד הדבר צ"ע דאפילו תימא דשם פטור אבל אסור ע"כ דמייירי בגוונא שזוה שנותן את הקדרה יודע שזוה יבא אח"כ ויצית האור לבשלה וע"מ כן הוא עושה דאל"כ פשיטא שאין כאן מקום איסור כלל במה שלקח קדרה צוננת והעמיד במקום זה וכי יודע האדם מה שיהיה אחריו שזוה יעשה בו איסור הא ודאי דמייירי בגוונא שהיו כולם בעצה א' וקודם העמדה אז נדברו איש אל רעהו שזוה יבא הקדרה וזה העצים כו' והלכך א"ש דפטור אבל אסור כיון שזוה הנותן העצים הוא ישראל ועבדי איסורא דאורייתא אם כן זה הנותן הקדרה הוא מסייע ידי עוברי עבירה ולכן אסור לכתחלה עכ"פ מה שאין כן ב"ד דהנכרי הוא המסיק ונותן האור וברשות קעביד דהכל חולין אצל הצינה ואם כן ישראל זה שמעמיד הקדרה במקום היתר אף על פי שיועד שהנכרי יבא ויסיק ויהיה כאן בישול מכל מקום בשעת העמדה לאו מידי קעביד ולא שייך כאן לומר דפטור אבל אסור משום דמסייע כו' ואפילו לכתחלה שפיר דמי

ואם כן היה ראוי להתיר על ידי ישראל אף לכתחלה וכבר כתבתי דראיית התה"ד מאחד מביא הקדרה כו' תמוה ומכל מקום איני כדאי לפקפק בדבר אשר יצא מפי גאון כמותו ז"ל ואחריו החזיק רמ"א ושאר אחרונים ומכל מקום בדיעבד נ"ל דשפיר דמי לשתות הקאווי בלי גמגום ופקפוק כלל רק להזויר על העתיד שלא יעשו כן כל זה כתבתי בחפזי דברי הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

ט. שו"ת הר צבי | אורח חיים א סימן קלו

ואשר לשאלתו שהניח בשבת קדירה עם מרק מבושל על התנור החשמלי בזמן שהיה מכובה ואח"כ נדלק ממילא ע"י השעון האוטומטי אם מותר לאכול את המרק. הנה לא נתבאר בשאלתו אם המרק היה חם בשעה שנתן על התנור החשמלי, או היה קר, שבמקרה קר ודאי שאסור לעשות כן בשבת, ודומה למה שכתב הרמ"א (סימן רנג סעיף ה) שאסור לשים על התנור לפני שהוסק ואח"כ יוסק התנור ע"י נכרי. ומקורו בתרומת הדשן (סימן סו) וכתב שם הטעם (והובא במג"א שם ס"ק מא) משום דהוי כאחד נותן את הקדירה ואחד נותן את האור דפטור אבל אסור. ובנדון דידן נמי, זה שהשעון מדליק אח"כ את התנור הוי כהוסק אח"כ ע"י נכרי שאסור.

אולם אם המרק שהניח על התנור החשמלי היה חם ואחר שנצטנן הודלק ע"י השעון, לכאורה יש לצדד להתירא עפ"י מש"כ הגאון רע"א (סימן שיה, על המג"א ס"ק יא) שכתב שם: והוי יודע שכל דינים דאסורים משום בישול אפילו ליתן על הכירה או התנור קודם היסק אסור, וכתב על זה הגרעק"א: אבל ליתן על הכירה קודם ההיסק תבשיל לח בעודו רותח ואחר שיצטנן יסיק הנכרי הכירה, י"ל דשרי לכתחילה דהא דאחד נותן את המים ואחד נותן האור הראשון אסור - מדרבנן כיון דאלו האור שם דאז היה חייב משום מבשל, אבל בזה דבעידנא דנותן שם, אף אם היה שם היה מותר דאין בשול אחר בשול, ולאחר שיצטנן לא עביד מידי.

וכל זה בהנחה שבהעמדת קדירה על התנור החשמלי אין בה סרך איסור של תורה אלא איסור מדרבנן כמו באחד שנתן את המים ואחד נותן את האור שפטור אבל אסור, אבל יש לדון שהעמדת קדירה ע"ג התנור החשמלי בשבת, כיון שבדאי ידלק אח"כ מעצמו, מבלי שיהא צורך בפעולה - דליהוי כמעמיד קדרה בשבת במקום שסוף אש לבוא, וכבר כתבתי במקום אחר שמעמיד קדרה בשבת במקום שסוף אש לבוא דיהא בו איסור של תורה עפ"י מה שכתבו התוס' סנהדרין (דף עז, ד"ה סוף חמה) לענין נזקין וחיוב מיתה, שאם כפתו בפנים והביאו במקום שסוף חמה לבוא דחייב למ"ד אשו משום חציו. והרי מבואר בב"ק (דף ס) בלבה ולבתה הרוח ואין בלבוי כדי ללבות פטור, ופר"ך בגמרא: מ"ש מזורה ורוח מסייעתו דחייב ומשני רב אשי: לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא בעלמא. הרי אף מה שלענין היוק פטור, לענין שבת הוי כעושה מלאכה, אי"כ ק"ו במקרב הדבר אצל האש דלענין מזיק חייב כ"ש לענין שבת. ואינו דומה לנדון של התה"ד דעדיין צריך לפעולה נוספת של אדם להדלקת האש, ואעפ"י שבתוס' ב"ק (דף נו ע"א, ד"ה אילימא) מבואר שגם בכפתו בפנים והביאו בחוץ לפני ארי דחייב אף על גב דגם שם צריך לפעולת הארי, מ"מ יש לחלק בין אדם שהוא בן בחירה לבין ארי שאינו בן בחירה, ובדאי הוא טורף והוי ברי היזקא. עכ"פ בנ"ד שהוא מקרב את הקדרה לאש החשמל שהזרם כבר נמצא ויבוא מאליו אל התנור, יש לדון דהוי מעמיד קדרה בשבת במקום שסוף אש לבוא, והוי כמקרב הקדירה אל האש דיהא בו איסור של תורה.

י. ביאור הלכה | סימן רנג

להחם הקדרה - ואפילו דבר יבש שנתבשל מכבר ונצטנן לגמרי אף דאין בו משום חשש בשול עוד כמ"ש בסימן שי"ח סט"ו אפ"ה אסור לחממו בתנור אפילו ע"י א"י [דאף דתנורים שלנו הם ככירה הלא גם ע"ג כירה אסור בחזרה כשאינה גרופה ואפילו כשהוא חם אסור ולדעת המ"א בס"ק ל"ו גם בגרופה אסור כשנצטנן לגמרי דהו"ל כמושיב לכתחלה] ואפילו דיעבד אסור גם בזה כשהוא חם עדיין דכשיהיה צונן מתיר בזה הפמ"ג בסקל"ז ע"ש ובסקל"ח כתב דכיון דקי"ל דשבות דשבות לצורך שבת שרי לכתחלה ובדבר יבש אין בו רק שבות דחזרה אפשר דהמיקל בזה ע"י א"י אין גוערין בו ועיין לקמן בסימן שי"ח בסופו מה שכתב השע"ת בשם מהרי"ט להקל בדבר יבש

שארין בו מרק ליתנו תוך התנור ע"י א"י אף לכתחלה ובסימן זה משמע מכמה פוסקים דאין סוברין כן ועיין במ"א סקל"ו ובתו"ש ומ"מ נראה דיש לסמוך עליו לצורך שבת להקל בזה וכנ"ל בשם הפמ"ג.

יא. מגן אברהם | סימן רנג אות מג

אצל תנור. אבל עליו אסור כיון שאינו גרופ וקטום ומשמע מלשון רמ"א דאפילו ליתן עליו קודם היסק אסור כיון דלבסוף יהי' בתוכו אש גזרינן שמא יחתה בגחלים ומיהו העולם נוהגין היתר בזה ועמ"ש ס"ג דיש להם על מה שיסמכו ונקוט האי כללא בידך דכל הנך שריותא המזכרים בסי' זה אינו אלא בתבשיל חם אבל בתבשיל קר או שאר דברים קרים עסי' שי"ח איזו אסור משום בישול דאורייתא ע"ש:

יב. משנה ברורה | סימן רנג

(קג) אצל תנור בית החורף - אבל עליו וכ"ש בתוכו אסור כיון שאינו גרופ וקטום ואפילו קודם היסק אסור ליתן עליו משום חשש שמא יחתה אח"כ בגחלים להרבות חומו שהקדירות שלמעלה יהיו נרתחים והעולם נהגו היתר ליתן עליו קדרות חמין קודם היסק ויש להם ע"מ שיסמוכו וכמש"ל באות פ"א ע"ש אבל אחר היסק לא ינהוג כן רק צריך ליתן איזה דף או עץ תחת הקדירה להכירא וכנ"ל בשם מהרי"ל:

יג. שולחן ערוך הרב | אורח חיים קונטרס אחרון סימן רנג

(יא) ואפילו לכתחלה כו'. כן משמע בהדיא במג"א שלא אסר אלא להישראל עצמו משום פסיק רישיה, ובנכרי לא מחמירין משום פסיק רישיה

ואפילו הכי שרי לומר לנכרי אף בשבת, שהרי ליתן על גבי תנור בית החורף שאסר רמ"א לישראל אפילו קודם שהוסק משום שמא יחתה כמו שכתב המג"א סקמ"ג ואפילו הכי התיר על ידי נכרי, אלא על כרחך צריך לומר דכשהנכרי מושיב הקדרה לא חיישין שיחתה הישראל, אלא דכיון שאסור לישראל להושיב מאיזה טעם שיהיה החמירו בהושיבה זו לעשותה כמלאכה גמורה של המבשל ואסרוה גם ע"י נכרי כמבשל ממש, אבל בגוונא דאין לאסור משום מבשל ממש כגון על ידי נכרי קודם שהוסק גם משום חיתוי אין לאסור.

יד. שמירת שבת כהלכה | פרק א - מהדורה שלישית

לב. קדירה ובה אוכל מבושל, בערב שבת מותר ליתן אותה על גבי כירה חשמלית בשעה שזו אינה מופעלת, אף כשהיא מחוברת לשעון שבת שיפעיל אותה בשבת, והוא שהכירה תהיה מכוסה כראוי. ולא יוריד את הקדירה מעל גבי הכירה ויחזירה בשבת לפני חיבור זרם החשמל. וכל שכן שבשבת עצמה אסור ליתן הקדירה על הכירה, אפילו בשעה שאין היא מופעלת, ואפילו היא מכוסה. אבל מותר לומר לנכרי לעשות כן, בשעה שהכירה אינה מופעלת, אף אם אינה מכוסה, והוא שהתבשיל שבקדירה כבר נתבשל כל צורכו, אף אם נצטנן לגמרי, וכמבואר להלן פרק לא סעיף ח.

טו. שו"ת אור לציון | חלק ב פרק ל - דיני בישול בשבת אות יח

שאלה. האם מותר להניח בשבת סיר קר על גבי פלטה חשמלית המחוברת לשעון שבת בזמן שאינה מופעלת, כדי שהתבשיל יתחמם בזמן שהפלטה תפעל על ידי שעון השבת.

תשובה. להניח את הסיר מערב שבת, מותר. אבל אין להניח בשבת על גבי הפלטה החשמלית, אף בזמן שאין הפלטה מופעלת.

טז. משנה ברורה | סימן רנג

(ק) אסור בכי האי גוונא - ר"ל להושיב הקדרות אצל תנור בית החורף או עליו אפילו קודם ההיסק דהו"ל כאחד נותן הקדרה ואחד האש דהראשון פטור אבל אסור משא"כ באמירה לא"י דשרי דהא עיקר כונתם לחמם הבית דשרי.

